

Student se zrakovým postižením na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy

Student with Visual Impairment at Faculty of Education, Charles University

Pavína Šumníková, Barbora Marešová

Abstrakt: Článek představuje kazuistickou studii studenta Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy se zrakovým postižením na úrovni praktické nevidomosti. Studie ukazuje, jak legislativní rámec, univerzitní směrnice a nastavený systém podpory umožňují realizovat inkluzivní vzdělávání na vysoké škole. Popisuje využívané asistivní technologie, funkční diagnostiku, síť podpory (Akademická poradna, Centrum Carolina, spolužáci a pomocné vědecké síly), ale i limity v oblasti pravidelnosti a kvality studijní asistence. Studie potvrzuje, že při vhodně nastavených opatřeních je možné úspěšně absolvovat náročné obory i v podmínkách těžkého zrakového postižení.

Klíčová slova: inkluzivní vzdělávání, vysoká škola, zrakové postižení, specifické potřeby, asistivní technologie, studijní asistence

Abstract: The article presents a case study of a student at the Faculty of Education, Charles University, with a severe visual impairment (practical blindness). The study demonstrates how the legal framework, university guidelines, and a system of support measures enable the implementation of inclusive higher education. It describes the use of assistive technologies, functional assessment, and a support network (Academic Counselling Centre, Carolina Centre, peers, and student research assistants), as well as the limitations related to the consistency and quality of study assistance. The study confirms that with appropriate support measures, it is possible to successfully complete demanding fields of study despite a severe visual impairment.

Key words: inclusive education, higher education, visual impairment, special needs, assistive technologies, study assistance

Úvod

Tato kazuistická studie dokumentuje případ studenta Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (dále PedF UK), který studuje kombinaci dvou oborů se zaměřením na vzdělávání a navzdory praktické nevidomosti studium úspěšně zvládá. Protože se studentem s praktickou nevidomostí se na školách nesetkáváme zcela běžně, klade si následující text za cíl představit komplexnost a propojenost systému podpory, který je nezbytný pro hladký průběh studia.

Zároveň jsou si autorky vědomy toho, že systém podpory se na vysokých školách napříč Českou republikou různí. Tato studie je vzhledem do fungování podpory studentů se zrakovým postižením na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.

Legislativní opora

Vzdělávání studentů se zdravotním postižením je v České republice garantováno legislativou i mezinárodními dokumenty. Stejně jako na nižších stupních vzdělávání, i na vysoké škole je umožněno studovat lidem s nejrůznějším typem hendikepu. Vysoká škola je povinna těmto studentům zajistit odpovídající podporu a služby, které jim pomohou snížit bariéry ve studiu a úspěšně absolvovat. Mezi legislativní dokumenty upravující studium s hendikepem patří:

- a) *Listina základních práv a svobod*, čl. 33 – právo na vzdělání bez diskriminace.

- b) *Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách*, § 21 odst. 1 písm. e) – povinnost vysokých škol zajistit podmínky pro uchazeče a studenty se specifickými potřebami.
- c) *Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon* – zákaz nerovného zacházení ve vzdělávání na základě zdravotního postižení.
- d) *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*, čl. 24. Vzdělávání – závazek zajistit inkluzivní vzdělávání a přístup k vysokoškolskému studiu.
- e) Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2023, č. j. MSMT-1468/2023-2, příloha č. 3. – definuje rámec, kategorie a možnosti podpory studentů se specifickými potřebami na vysokých školách v ČR.

Na Univerzitě Karlově je oblast podpory studentů se specifickými potřebami upravena Směrnicí rektora č. 28/2023 – *Podpora uchazečů a studujících se specifickými potřebami na Univerzitě Karlově*, která vymezuje role fakultních poraden a univerzitního Centra Carolina.

Situace nevidomého studenta

Student je osobou s praktickou nevidomostí, má tedy zachovaný má pouze světlocit, který nelze využít pro přístup k informacím. Světlocit mu ale pomáhá v prostorové orientaci, kde jej lze v urči-

tých situacích využít pro vyhledání orientačních znaků a posílit tak schopnost samostatného pohybu.

Ke studiu využívá řadu kompenzačních pomůcek, asistivních technologií i speciálních aplikací a softwarů. Mezi hlavní z nich patří:

- a) MacBook s odečítačem VoiceOver,
- b) mobilní telefon iPhone s odečítačem VoiceOver,
- c) Braillovský řádek Focus 40 Blue.

Student píše na klávesnici všemi deseti. Během výuky má v jednom uchu sluchátko pro hlasovou odezvu odečítače obrazovky. Zápisky si píše samostatně, do hodiny se aktivně zapojuje. Studentova počítačová gramotnost je na velmi dobré úrovni a většinu úkonů zvládá zcela samostatně. Potíže mu ovšem činí práce ve studijních systémech SIS a Moodle, které nejsou přístupné pro práci uživatele se zrakovým postižením. Pokud potřebuje např. zapsat předměty do SIS, musí využít asistenci vidící osoby.

K tomuto je důležité poznamenat, že pro hladký průběh výuky je zcela zásadní, že student s dovednostmi obsluhy počítače na vysokou školu již nastupoval. Nebylo nutné jej tyto dovednosti budovat, a naopak se mohli vyučující spolehnout, že s digitálními materiály je student schopen pracovat stejně kvalitně, jako spolužáci bez postižení.

Závěry funkční diagnostiky

Statut studenta se specifickými potřebami byl studentu přiznán na základě doložení posudku funkční diagnostiky, který byl vypracován Akademickou poradnou PedF UK. Některé závěry byly tyto:

- a) Student bude ve výuce a u zkoušek využívat vlastní notebook se speciálním softwarem.
- b) Student ke studiu potřebuje zpřístupnění studijních materiálů v programu MS Word, sdílené e-mailem nebo na disku. Formáty PDF nejsou pro odečítače vhodná.
- c) Prostorová orientace bude zajišťována Akademickou poradnou. Složitější trasy (např. do dalších budov fakulty) bude student řešit doprovodem.
- d) Pro splnění písemných testů potřebuje student vzhledem k náročnosti zpracování informace časovou kompenzaci 100 % navýšení celkového času. Toto navýšení považuje student na základě zkušenosti z předchozího studia za dostačující.
- e) Studijní asistence bude zajištěna na základě pomoci spolužaček a studentek z kateder realizujících výuku studenta.

Realizace podpory

Na podpoře studenta při studiu se podílí: Akademická poradna PedF UK, Katedra speciální pedagogiky PedF UK, Digitali-

začnÍ středisko Centra Carolina UK, 2 spolužačky a studentka oboru speciální pedagogika jsou v roli studijních asistentek.

Akademická poradna PedF UK zajišťuje diagnostiku, komunikaci s vyučujícími všech zapojených kateder a studijním oddělením fakulty. Se studentem je v kontaktu i během semestru a monitoruje hladký průběh studia.

Katedra speciální pedagogiky PedF UK po nástupu nevidomého studenta zajistila školení spolužaček v doprovázení zrakově postiženého a instruovala studentku – studijní asistentku v pravidlech přepisu digitálních materiálů pro člověka beze zraku. Tuto studentku se podařilo katedře domluvit za účelem přepisu prezentací a dalších studijních materiálů pro dotyčného studenta.

Katedra speciální pedagogiky navíc zajišťuje výuku prostorové orientace a samostatného pohybu. Od nástupu studenta se zrakovým postižením do studia s ním instruktorka procvičuje trasy do jednotlivých učeben, kde bude probíhat výuka, stejně jako nácvik tras do budov PedF UK. Každý semestr je potřeba procvičit již známé trasy a naučit se nové. Výuka prostorové orientace navíc posiluje samostatnost studenta i mimo prostory univerzity a rozvíjí jeho schopnosti samostatného pohybu i do budoucího života a profese.

Digitalizační středisko Centra Carolina zajišťuje s předstihem přepis studijní literatury do digitálních formátů čitelných pomocí odečítače obrazovky. S ohledem na to, že student plní předmě-

ty české literatury, je role digitalizačního střediska v jeho studijní přípravě velmi podstatná. Student potřebuje pracovat s literaturou nejen při přípravě na zkoušky, ale i během celého semestru v rámci výuky.

Dvě studentky, spolužačky, zajišťují studijní asistenci během výuky. Sdílejí s nevidomým studentem zápisky z přednášek i cvičení, pomáhají s doprovázením (při změně učebny, na exkurze apod.) a jsou studentovi k dispozici při práci se studijními systémy SIS a Moodle.

Neméně důležitou roli hrají v podpoře studenta se zrakovým postižením i vyučující a zaměstnanci PedF UK. Přednášející by měli svůj výklad přizpůsobit situaci beze zraku, proto je potřeba obrázky a vizuální prvky v prezentaci slovně popisovat, stejně jako praktické ukázky ve výuce. Zároveň je dobré u studenta průběžně ověřovat porozumění učivu, případně mu umožnit úkoly standartně odevzdávané do Moodle posílat např. emailem.

Limity podpory

Z výše zmíněného je zřejmé, že na podpoře studenta se podílí vícero subjektů i jednotlivců. Je důležité, aby mezi sebou všichni vzájemně sdíleli informace a efektivně komunikovali. Přes všechnu snahu upozorňuje student na následující problémy:

- 1) Včasné a pravidelné převádění studijních materiálů:

Před začátkem semestru zjišťuje pracovnice Akademické poradny PedF UK potřebnou literaturu na daný semestr a akademický rok. S ohledem na náročnost procesu digitalizace je nutné s digitalizací začít brzy, aby byla literatura připravena alespoň na začátek výuky.

Student k tomuto doplnil, že ne vždy se podaří všechny zdroje zjistit s předstihem: „*S vyučující se nepodařilo ani mě ani poradně spojit včas, takže jsem se o povinné literatuře dozvěděl až se začátkem výuky. Takže teď musím čekat, až knihu zdigitalizují, a to bude chvíli trvat...*“

Další důležitou součástí digitalizace je přepis prezentací a dalších materiálů potřebných ve výuce. Zde se jedná o menší objem informací, ale na pravidelné bázi. Pro tyto účely bylo katedrám podílejícím se na výuce studenta doporučeno zajistit studijní asistenci. Za Katedru speciální pedagogiky se toto povedlo zařídit hned z kraje nástupu studenta. Jedná se o studentu vyššího ročníku, která má zkušenosti s oborem výuky a před začátkem spolupráce byla proškolená, jak takové materiály připravovat. Ne vždy je ale spolupráce takto bezproblémová: „*Studentka mi měla pravidelně materiály převádět, řekla, že je to náročné, že to nestíhá.*“

2) Kolísající kvalita asistence:

Dalším aspektem spolupráce je lidský faktor, jak dodává pracovnice Akademické poradny: „*U služby studijní asistence nedokážeme zajistit kvalitu, například když nepřijde spolužačka do školy. Dále*

jde o převádění prezentací do Wordu, vytáhnout něco z Moodlu, když na to nemá nikdo ze spolužáků čas. Naštěstí se podařilo získat další studentku z katedry speciální pedagogiky, ta převádí prezentace i mimo specku jako Úvod do pedagogiky, češtinu...“

Ve snaze předcházet nenadálým situacím má student domluvou studijní asistenci hned se dvěma spolužačkami. Pro všechny mimořádné situace ale celý podpůrný tým kolem studenta doufá, že by mu neváhali nabídnout pomocnou ruku i ostatní spolužáci nebo další studenti a zaměstnanci fakulty.

Výpovědi studenta – shrnutí

Sám nevidomý student celou podporu při studiu shrnuje následujícími výpověďmi: „*Ve většině případů je vše v pořádku, jsem v kontaktu se všemi vyučujícími, převody jsou v pořádku, dostávám poznámky od učitelů a spolužaček.*“ K tomuto považují autorky za vhodné dodat, že student je velmi zodpovědný, svědomitý a pečlivý. Na včasné plnění svých studijních povinností velmi dbá a zatím má ve studiu skvělé výsledky. Celkově nastavení modifikací studia hodnotí velmi pozitivně: „*Časová kompenzace 100 % stačí... Jsem spokojený, téměř vše se daří.*“

Postupně se zlepšují i dovednosti studenta prostorové orientace a samostatného pohybu. Situaci komentuje takto: „*Cestuji sám i mezi jednotlivými budovami. Jeden předmět je v Celetné, to je těžká*

trasa, tam si zajišťuji doprovod.“ Instruktorou prostorové orientace společně se studentem se zrakovým postižením pracují na tom, aby postupem času i tuto trasu zvládal samostatně.

Na závěr student dodává: *„Spolupráce s Akademickou poradnou fakulty je ukázková, poradkyně zjišťuje od vyučujících vše rychle, případně vyjedná materiály, které jsou důležité. Posílají je včas.“*

Závěry

Tato kazuistická studie ukazuje, že i student s praktickou nevidomostí může úspěšně studovat náročné vysokoškolské obory, pokud je vytvořen systém podpory.

Klíčové faktory jsou následující:

- motivace studenta a jeho chuť studovat,
- znalost a aktivní využívání asistivních technologií,
- funkční podpůrný systém,
- otevřená komunikace mezi studentem, vyučujícími a podpůrným týmem.

Identifikované problémy se jeví tyto:

- nepravdivost a a riziko výpadků služby studijní asistence,
- včasná příprava studijních materiálů,
- vzájemná komunikace podpůrného týmu.

Ačkoli je spolupráce tolika lidí někdy náročná, je přítomnost studenta se zra-

kovým postižením ve výuce obohacující nejen pro něj samotného, ale také pro jeho kolegy a celé akademické prostředí. Spolužačka o něm uvádí: *„Obdivuji u spolužáka rozsáhlou slovní zásobu a velmi krásné a hluboké vyjadřování.“* Zvláště ve výuce předmětů speciální pedagogiky je zapojení studenta se zrakovým postižením do vysokoškolského vzdělávání dokladem potřeby oboru a jeho smysluplnosti. Spolužáci, vyučující a další zaměstnanci fakulty si tak mohou přímo ověřit, že i s tak náročným hendikepem se může student plnohodnotně zapojit do dění, a navíc jej obohatit o své vlastní zkušenosti a postřehy. Zvláště ve výuce zrakového postižení je student často žádán o doplnění přednášeného tématu o své vlastní poznatky.

Tento aspekt dokládá, že inkluzivní vzdělávání je obousměrný proces – podporuje studenta se specifickými potřebami, ale také obohacuje celou studijní skupinu o nové zkušenosti, vnímání jazyka a hodnoty.

Nastavený podpůrný systém lze hodnotit jako funkční a v souladu s legislativou na univerzitě, právními předpisy ČR i mezinárodními závazky. Tento případ je příkladem dobré praxe inkluzivního vzdělávání na vysoké škole.

Poděkování

Poděkování patří zmíněnému týmu podpory i těm, kteří podporu zajišťují v tichosti a nezištně.

Literatura

- Parlament České republiky. (1993). *Listina základních práv a svobod*, ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
- Parlament České republiky. (1998). *Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách*.
- Parlament České republiky. (2009). *Zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon*.
- Organizace spojených národů. (2006). *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením* (Sbírka mezinárodních smluv č. 10/2010).
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2023). *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám pro rok 2025, č. j. MSMT-842/2025-2, příloha č. 3*. https://msmt.gov.cz/uploads/Odd._320/Pravidla_pro_poskytovani_prispevku_a_dotaci_2025.pdf
- Univerzita Karlova. (2023). *Opatření rektora č. 28/2023 - Podpora uchazečů a studujících se specifickými potřebami na Univerzitě Karlově*. <https://cuni.cz/UK-12860.html>
- Centrum Carolina UK. (n.d.). *Služby pro studenty se specifickými potřebami* [online].

PhDr. Pavlína Šumníková, PhD.

Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky
Univerzita Karlova
pavlina.sumnikova@pedf.cuni.cz

Mgr. Barbora Marešová

Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky
Univerzita Karlova
barbora.maresova@pedf.cuni.cz